

Taner Akçam: Dersim ve tarihle yüzleşmek

Posted on 16/11/2020

15 Kasım 1937 Seyit Rıza ve diğer Dersim ileri gelenlerinin idam edilişlerinin tarihi. Onların idamı, 37/38 Dersim Katliamı'nın önemli bir simgesi. Bugün, Seyit Rıza ve diğer idam edilenlerin mezar yerleri hâlâ bilinmiyor. Dersim idamlarından hareketle, Türkiye'de tarihle yüzleşme sorunları üzerine yedi tez ileri sürmek istedim.

Tez bir: Tarihte yaşanmış acı bir olay üzerine konuşmak gerekmez, bir yarayı kaşımının hem bir anlamı yoktur hem de kimseye faydası olmaz.

Bu tez doğru mu? Gerçekten, konuşacağız da ne olacak? Unutalım ve geleceğe bakalım, diyemez miyiz? Cevap, evet, yaraları kaşımının manası yok elbette diyebiliriz. Ama zaten 80 yıldır bunu demiyor muyuz? O halde, şu soruyu sormak lazım: 80 yıldır “yaraları kaşımayalım” demek işe yaradı mı? Bence yaramadı. Eğer bir işe yarasaydı, bugün bu toplantıyı yapmamıza gerek kalmazdı. O halde soru: Tarih üzerine konuşmak yara kaşımak mıdır? Cevap: Hayır değildir; yara kaşımak, kavga etmektir, konuşmak ise kavga etmek değildir, konuşmak yara sarmak, ders çıkarmaktır. Tarih üzerine konuşmak yara üzerine merhem sürmektir; kapanmayan bir yarayı iyileştirmektir. Konuşmazsanız, iyileşmezsiniz.

Tez iki: Yara nedir? Ve nasıl iyileştirilir?

Cevap: Yara, demokrasi ve insan haklarının yokluğudur. Yara, insana saygının yokluğudur. Yara, acının yasını bile tutamamış olmaktır. Acınızın yasını tutamazsanız, hastalanırsınız. Sadece siz değil, sizinle ilişkide olan herkes hastalanır. Bugün Türkiye'de insana saygı duyan demokratik bir rejimin olmamasının en temel nedenlerinden birisi başta Dersim, Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet dönemi yaşanmış acılar üzerine konuşulmuyor

olunmasıdır.

Tez üç: Tarih üzerine niye konuşmalıyız?

Dört önemli nedenden dolayı tarihle yüzleşmek şarttır. Birinci neden, eğer tarihinizle yüzleşmezseniz, ülkenize demokrasi getiremezsiniz. Bu ülkede demokrasi yokluğunu Tayyip Erdoğan'da aramak kadar yanlış bir düşünce olamaz. Erdoğan gitse bile demokrasi gelmez. Bu ülkede demokrasi olmamasının en önemli nedeni, başta Dersim, tarihte yaşanmış katliamlar üzerine konuşulmuyor olmasıdır. Kim ki Dersim üzerine konuşmanın üstünü örter, bu ülkede demokrasi istemiyor, demektir. İkinci neden, eğer tarihinizle yüzleşemezseniz, insan haklarına saygı duyan bir rejim kuramazsınız. İnsana ve insan onuruna saygı duymayı öğrenemezsiniz. Her kitlesel katliam bir insan hakkı ihlalidir, yaşama hakkına bir saldırıdır. Eğer siz geçmişteki insan hakları ihlallerine tavır almazsanız, bugün insan onuruna saygı duyan bir rejim kuramazsınız. Genel kural şudur: Katliam yapabilmek için, öldürülen grup mensuplarının insan olmadıklarını söylemek, onların insanlık onurunu ayaklar altına almak zorundasınız. Yoksa öldüremezsiniz. Naziler, Yahudileri insan vücudundaki mikrop-bakteri olarak tanımladılar. İttihat ve Terakki Partisi, Ermenileri, Rumları ve Süryanileri vücuttaki hastalıklı tümör olarak tanımladı. Ruanda'da Hutular, Tutsileri hamamböcekleri olarak tanımladılar. Mikrobu-bakteriyi vücuttan temizlemek, tümörü kesip atmak, hamamböceğini ezmek kolaydır.

Kurbanlarınızdan insanlığı aldığınız zaman onları kolay öldürürsünüz. Ama geçmişte öldürdüğüklerinizin insan olduklarını kabul etmedikçe, onların onurlarına yönelik açık saldırıyı düzeltmedikçe, insan onuruna saygı duyan bir rejim kuramazsınız. Bu nedenle, Seyit Rıza'nın mezarının bulunması, törelere uygun yeniden gömülmesi, Türkiye'de insan haklarına saygı duyan bir rejim kurmanın ana şartıdır. Tarihle yüzleşmenin üçüncü önemli nedeni, bunun toplumsal barış ve huzur için bir ön şart olmasıdır.

Her büyük katliam, büyük kuşku ve güvensizlik yaratır. Eğer geçmiş cinayetlerle

yüzleşmezseniz, toplumun bağına yerleşmiş bu kuşkuyu ve güvensizliği ortadan kaldıramazsınız. Kuşku ve güvensizliğin olduğu yerde ötekine saygı değil, nefret ve düşmanlık olur. Geçmiş cinayeti işleyenler, bugün imha ettikleri insanlardan geride kalanları, hâlâ aynı suçları işlemeye yatkın kişiler olarak görmeye devam ederler. Onlara göre, Ermeni geçmişte vatan haini idi, bugün de vatan hainliğine devam edecektir. Onun için Ermeni'ye karşı nefret duygusu yaymakta bir mahsur yoktur. Dersimli geçmişte eşkıya idi, o halde bugün de eşkıyalığına devam edebilirler. Bu nedenle Dersim'in dağlarını bombalamakta, ormanlarını yakmakta bir mahsur yoktur.

Eğer tarih üzerine açık olarak konuşmaz üstünü örterseniz, kurban edilen grubun mensupları başlarına aynı şeyin tekrar geleceğinden korkarlar. Ve aynı güvensizlik ve korku ile yaşamaya devam ederler. Bu da tarihle yüzleşmenin dördüncü önemli nedenidir.

İnkâr ve kabul edilmeyen her suç, onun potansiyel olarak yeniden işleneceği anlamına gelir. Devlet katliamı kabul etmezse, "ben bunu yeniden yapabilirim", demektedir. Tarihte işlenmiş bir suç kabul etmezseniz, potansiyel olarak onu yeniden işleyebilirsiniz. Dersim insanının bugün bile hâlâ büyük bir güvensizlik içinde yaşıyor olmasının ana nedeni budur. Dersim insanının huzura ve güvene kavuşabilmesinin yolu, ona karşı işlenmiş suçları kabul etmekten geçer.

O halde ne yapmak gerekir? Eğer Türkiye'de demokrasi istiyorsak, insan haklarına saygı duyan bir rejim istiyorsak, toplumsal barış-huzur istiyorsak, ülkedeki kuşku ve güvensizlik ortamını ortadan kaldırmak istiyorsak Dersim üzerine konuşmak zorundayız. Dersim üzerine konuşmadıkça bunların hiçbirisi olmaz.

Tez dört: Dersim katliamını Cumhuriyet Halk Partisi örgütlemiş ve hayata geçirmiştir; bu cümle bu açıklıkta söylemedikçe bu ülkeye demokrasi ve barış gelmez. Cumhuriyet Halk Partisi'nin Dersim insanına özür borcu vardır. Bu cümle bu açıklıkta söylenmedikçe bu ülkede kuşku ortadan kalkmaz, güven tesis edilemez. Bugün Türkiye'de birçok insan,

ağırlıklı olarak CHP'ye oy verdiği için, Dersim insanına “celladına aşık olma” eleştirisi yapıyor. Bence Dersim insanının “celladına aşık olduğu” tezi doğru değildir. Hatta saçmadır. Dersim insanı, üzerine açık olarak konuşulmadığı için, başına benzeri bir felaketin gelebileceğinden korkuyor. Aşk değil korku sözkonusudur. Dersim insanı devletten korkmaktadır. Devlet de Dersim insanından kuşku duymaktadır. Türkiye'deki demokrasinin en temel problemi, devletle vatandaşı arasında kurulmuş korku ve güvensizlik çemberidir. Dersim bunun en sembolik örneğidir. Bu çemberin kırılması demokrasinin ön şartıdır. Ve korku-güvensizlik çemberini kıracak ilk adım, CHP'nin Dersim insanından özür dilemesi ile atılabilir.

Tez beş: Dersim Türkiye tarihinin onlarca karanlık olayından birisidir. Diğer karanlık olaylar bilinmeden, diğer karanlık olaylarla birlikte ele alınmadan ne Dersim'i anlayabiliriz ne de Dersim'i anlatabiliriz. Örneğin, asimilasyon birçok soykırımda son derece önemli bir silahtır. Amerika'da Yerliler, Avusturalya'da Aborjinler, Nazi Almanya'sında Slavlar imhanın ötesinde asimilasyona da tabi tutuldular. Katliamlardan hayatta kalan çocuklar ailelerinden kopartıldı. Zorla yetimhanelere, yatılı okullara dolduruldu ve egemen ülkenin diline, dinine göre eğitildiler. Yani bu insanların ana dilleri, kültürleri imha edildi. Türkiye'de de Ermeni'nin ve Dersimlinin başına aynı şeyler geldi. Fiziki olarak imhanın ötesinde, Dersim'in toplanan çocukları kültürel imhaya tabi tutuldular. Dilleri ve kültürleri yok edildi. Sıdika Avar bu kültürel soykırımın sembolik öğretmenlerinden birisidir ve ama Türkiye'nin CHP'lisi, solcusu uzun yıllar Sıdika Avar'ı ideal Türk öğretmeni olarak göklere çıkardı. Sıdika Avar'ın Dersimlilere yaptığını Halide Edip Ermenilere yaptı. Bugün Halide Edip hâlâ modern Türk kadınının sembolik ismi sayılıyor.

Tez altı: Eğer size yapılanlar üzerine konuşmazsanız, başına gelenler hakikat olmaktan çıkar; “asılsız iddia” sayılır. Bugün Dersim insanı hâlâ başına gelenin bir katliam olduğunu anlatabilmiş değildir. Bugün, başta Cumhuriyet Halk Partisi, hâlâ tüm Türkiye, Dersim'de yaşananları bir ayaklanma, bir başkaldırı olarak görmektedir. Bu bakışa göre, Dersim, feodal gericiilik yuvası idi; Atatürk rejimi ise ilerici, devrimci ve modern idi. Dersim'de yaşanan

feodal gericiğin ezilmesi idi; bu da normaldi. Bu nedenle, Dersimlinin “ben katledildim” demesine inanılmıyor ve kuşku duyuluyor. Eğer Dersimlinin yaşadıkları, hakikat sayılmayıp, kabul edilmiyorsa, Dersimlinin anlattıkları sadece bir görüş düzeyine düşürülüp itibarsızlaştırılıyorsa; hakikati yüksek sesle haykırmaktan başka çare yoktur. Unutmayalım, Ermeni’ye yapılan, “asılsız soykırım iddiası” ile Dersimliye yapılan “asılsız katliam iddiası” arasında hiçbir fark yoktur.

Tez yedi: Bize yeni bir tarih anlatımı lazım, başta Dersim, geçmişte yaşanmış katliamların merkezde olduğu bir tarih anlatımı lazım. Ezberlediğimiz tarih anlayışı ile artık bugünü ve yarını kuramayız. Yeni tarih anlayışının merkezinde, geçmişte yaşanmış acılar olmalıdır. Yaşanmış acılar insanları birleştirir. Yaşanmış acı üzerine konuşmak, yas tutmak bizleri bir arada tutar. Geçmişin acısı, yarınımızın çimentosu olur. Eğer bu topraklarda kardeşçe, barış içinde yaşamak istiyorsak, yaşanmış acıları konuşmak ve o acıların yasını tutmayı öğrenmek zorundayız. İntikamcı olmamanın, nefret duymamanın yolu, acıların kıymetini bilmekten geçer. Bu nedenle, Dersim’de imha edilenin kıymetini bilmek, saygı duymak, Türkiye demokrasisinin olmazsa olmaz şartıdır. Dersim soykırımının tanınması için uğraş vermek; Seyit Rıza ve arkadaşlarının naaşlarının bulunmasını istemek, bilinen toplu mezar yerlerinin açılarak, insanların nihai istirahatlarını sağlayacakları biçimde törelere uygun tarzda defnedilmelerini sağlamak ve tüm Dersim kurbanları için anıt ve müze kurulması, bu ülkedeki toplumsal iyileşmenin ana şartıdır. Bu ülkeye, rahatın ve huzurun gelmesinin, kuşku ve güvensizliğin ortadan kalkmasının ana şarttır.

Tarihinde yaşadığı acıyı kuracağı yarının çimentosu yapmayı başaramayan toplumlar maalesef yok olmaya mahkumdurlar.

Kaynak: gazeteduvar.com.tr